

Firuzbek TOJIBOYEV,
Andijon davlat universiteti o'qituvchisi
E-mail: firuzbektojiboyev1988@gmail.com

ADChTI dotsenti, t.f.n Q.Nasriddinov taqrizi asosida

ESTABLISHMENT AND OPERATION OF JOINT VENTURES (IN THE EXAMPLE OF FERGANA REGION 1991-2000 Y.Y.)

Annotation

In this study, the analysis of the initial reforms of the government of Uzbekistan in the first years of independence to establish cooperative relations with foreign countries and increase the economic potential of the country is covered. Activities of joint ventures established in the republic, including Fergana region, and their cooperation relations are revealed.

Key words: joint venture, investment, enterprise, memorandum, industry, scope of work, production.

СОЗДАНИЕ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СОВМЕСТНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ (В ПРИМЕРЕ ФЕРАНСКОЙ ОБЛАСТИ 1991-2000 Г.Г.)

Аннотация

В данном исследовании освещается анализ первоначальных реформ правительства Узбекистана в первые годы независимости по установлению связей сотрудничества с зарубежными странами и повышению экономического потенциала страны. Раскрыта деятельность совместных предприятий, созданных в республике, в том числе в Ферганской области, и отношения их сотрудничества.

Ключевые слова: совместное предприятие, инвестиции, предприятие, меморандум, отрасль, объем работ, производство.

QO'SHMA KORXONALARNING TASHKIL TOPISHI VA FAOLIYATI (FARG'ONA VILOYATI MISOLIDA 1991-2000 Y.Y.)

Annotatsiya

Ushbu tadqiqotda mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston hukumatining horijiy davlatlar bilan hamkorlik aloqalarini o'rnatilishi, mamlakatning iqtisodiy imkoniyatlarini yuksaltirish yo'lidagi dastlabki islohotlarini tahlili yoritilgan. Respublikada, jumladan Farg'ona viloyatida tashkil etilgan qo'shma korxonalar faoliyati va ularning hamkorlik aloqalari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: qo'shma korxonalar, investitsiya, korxonalar, memorandum, sanoat, ish hajmi, ishlab chiqarish.

Kirish. Mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston hukumati horijiy davlatlar bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini o'rnatilib, rivojlangan davlatlar qatorida jahon bozorlariga sifatli va raqobatga bardoshli bo'lgan tovar mahsulotlarini yetkazib berish sohadagi dolzarb masalaga aylandi. Jarayonlarni tezlashtirish, ishlab chiqarish quvvatini oshirish, korxonalarini zamonaviy modernizatsiya qilish va raqobatga bardoshli tovarlar ishlab chiqarilishini yo'lga qo'yish va bu borada xalqaro hamkorlikni yo'lga qo'yish zamon talabiga aylandi. Respublikamizning birinchi prezidenti I.A.Karimov aytganidek, "Bugungi kunda ko'plab rivojlangan va jahon iqtisodiyotida yetakchi o'rinlarda turadigan mamlakatlar tajribasi shuni so'zsiz isbotlab bermoqdaki, raqobatdosh mahsulot ishlab chiqarish tarmoqlarining jadal rivojlanishini ta'minlash, faoliyat ko'rsatayotgan ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish va texnik yangilash jarayonlarini tezlashtirish xisobidan amalga oshirilishi mumkin".

Har bir mamlakatga xorijiy davlatlardan kirib keladigan investitsiya va kapitallar avvalo anashu mamlakatning qulay geografik joylashuvi, siyosiy barqarorligi, qonunlar ustuvorligining ta'minlanganlik darajasi bilan bog'liq xisoblanadi. Shu o'rinda ta'kidlab o'tish joizki, O'zbekiston respublikasida siyosiy barqarorlik, boy homashyo resurslar mavjudligi, qo'shma korxonalar faoliyatining xuquqiy asosi yaratilganligini horijiy investorlar va yirik iqtisodiy quvvatga ega bo'lgan kompaniyalar uchun o'ziga jalb qiluvchi jozibadorligini yanada oshirib borgan.

Hamkorlik aloqalarini amalga oshirishda avvalo mamlakatimizga horijiy investitsiya olib kirishning huquqiy asoslari yaratilib, 1991 yil 12 noyabrda Vazirlar Maxkamasining 290-sonli qarori bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasida xorijiy sarmoyalar bilan korxonalar, shu jumladan qo'shma korxonalar, xalqaro birlashmalarni tashkil etish, ularning faoliyat ko'rsatish va davlat ro'yxatiga olish tartibi to'g'risida" gi maxsus qarorni qabul qilinishi muhim qadamlardan biri bo'ldi [1].

Qo'shma korxonalarini tashkil etishdan ko'zlangan asosiy maqsadlardan biri, milliy xususiyatlardan kelib chiqqan holda mahalliy mehnat resurslardan oqilona foydalanishni rivojlantirish jahon bozoriga kirib borishni tezlashtirish va hodimlar salohiyatini rivojlantirish bo'lib, jahon bozorida munosib o'rin egallash hamda, uni yildan-yilga yalpi ichki mahsulotdagi ulushini oshirish, jahon bozoriga kirib borish, aholi ijtimoiy-iqtisodiy hayotini sezilarli darajada ijobiy tomonga o'zgartirish pirovard maqsad qilib olingan.

O'zbekiston Respublikasining xorijiy davlatlar bilan hamkorlik aloqalari asta sekin rivojlanib borgan. Mamlakat iqtisodiyotiga olib kirilayotgan investitsiya va kapitallar hajmi oshib borib xorijiy mamlakatlar bilan birgalikda tashkil etiladigan qo'shma korxonalar soni ortib borgan.

Horijiy investitsiyani O'zbekiston iqtisodiyotiga olib kirishning eng maqbul yo'llaridan biri bu-qo'shma korxonalar tashkil etishdir [2]. 1991 yil horijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar soni 191 tani tashkil etgan bo'lsa bu ko'rsatkich 1993 yil 237 tani yillik o'sish surati 1.3 % ni

tashkil etdi. 1994 yilga kelib, 380 tani tashkil etib umumiy xisobda 1.6 % ga o'sishni kuzatish mumkin. 1995 yilda 1.4 % ga o'sib umumiy xisobda 537 ta qo'shma korxonalar tashkil etildi. Mos ravishda 1993 yil birgina Farg'ona viloyatida 19 ta, 1994 yilda 14 ta qo'shma korxonalar tashkil etilib, Moliya vazirligi ro'yxatidan o'tganini ko'rishimiz mumkin [3].

O'z navbatida ushbu yillarda tashkil etilgan 33 ta korxonalarda viloyatning 340 nafar kishisi uchun yangi ish o'rinlari yaratilib, 1993 yilda korxonalar tomonidan umumiy qiymati 800 mln so'mlik mahsulotlar ishlab chiqarilgan [4]. 1991-1994 yillar oralig'ida Farg'ona viloyatida qo'shma korxonalar tashkil etish viloyatning tuman va shaharlari kesimida Farg'ona, Qo'qon, Marg'ilon shaharlari, Quva, Beshariq, O'zbekiston tumanlarida dunyoning bir qator davlatlari bilan xususan Italiya, Germaniya, Janubiy Koreya, Avstriya, Turkiya, Xitoy, Afg'oniston hamda, Pokiston singari davlatlari bilan iqtisodiyotning turli sohalarida sanoat, savdo, energetika yo'nalishlarida qo'shma korxonalar tashkil etish yuzasidan xalqaro shartnomalar imzolandi.

Farg'ona viloyatida 1992 yilda non va don mahsulotlarini ishlab chiqaruvchi Quva don mahsulotlari korxonasiga Italiya bilan hamkorlikda bir sutkada 40 tonna makaron va makaron mahsulotlarini ishlab chiqarish quvvatiga ega bo'lgan zamonaviy sex to'laqonli ishlab turuvchi yangi asbob-uskunalarining o'rnatilishi va Shveysariya davlatidan olib kelingan zamonaviy texnik jihozlarni ko'magida ishlab chiqarish unumdorligi 1,5 barabarga ortganini ko'rish mumkin. Viloyatning Qo'qon shahrida joylashgan "Istiqlol" non va makaron mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonasiga Italiyadan zamonaviy asbob-uskunalar olib kelib o'rnatildi [5].

Dastlabki yillarda viloyatning ishlab chiqarish quvvatini oshirish bilan birgalikda viloyatning eksport salohiyatini rivojlantirish masalasiga alohida e'tibor qaratildi. Tadqiq etilayotgan davrda raqamlarga e'tibor qaratilsa, 1992 yilda 8 mlrd 811 mln so'mlik, 1993 yilga kelib esa 15 mlrd so'mlik mahsulot horijiy davlatlarga eksport qilinganini ko'rish mumkin. Eksport qilingan mahsulotlar orasida paxta tolasi, neft mahsulotlari, mineral o'g'itlar, gazlama va konserva mahsulotlari yetakchilik qilgan [6].

Ijobiy natijalarga erishishda avvalo ishlab chiqarishga hamkorlik aloqalari orqali zamonaviy texnika va texnologiyalarning jalb qilinishini ta'kidlab o'tish joiz. Ishlab chiqarish korxonalaridagi eskirgan texnika va texnologiyalardan voz kechilib, ularning o'rnini zamon talabiga mos bo'lgan asbob-uskunalar bilan jihozlanishi korxonlardagi ishlab chiqarish quvvatini bir necha borabarga oshirgan. Bunda asosan dunyoning yetakchi mamlakatlaridan xususan Italiya, Germaniya, Shveysariya, Yaponiya kabi davlatlardan olib kelib o'rnatilgan zamonaviy texnika va texnologiyalar samarali ijobiy natijalarga erishishdagi texnik turtki bo'lganini kuzatish mumkin.

1995 yil 21 fevraldagi 60-sonli qaroriga asosan Farg'ona shahridagi "Farg'ona poyabzal" xissadorlik jamiyati negizida Germaniya Respublikasining "Salamander" firmasi bilan dastlab, 150 ming nemis markasi miqdoridagi horijiy investitsiya kiritilishi bilan "Uzsalaman" qo'shma korxonasi tashkil etildi. Qo'shma korxonada 1995 yil 20 noyabrda ilk mahsulotini ishlab chiqargan bo'lsa 2004 yilgacha 107 xil poyabzal modellarini o'zlashtirib ishlab chiqara boshladi [7].

Farg'ona viloyatida 1995 yilga kelib, 37 ta qo'shma korxonalar tashkil etilgan bo'lib, ularning nizomiy jamg'armasiga xorijiy sarmayadorlar tomonidan kiritilgan sarmoya miqdori 5 mln. 795 ming AQSh dollarini tashkil etgan [8].

1997 yilga kelib viloyatda 75 ta chet el investitsiyalari ishtirokida qo'shma korxonalar davlat ro'yxatida o'tgan bo'lsa ularning 49 tasi faoliyat ko'rsatib qolgan 20 tasida qurilish ishlari olib borilgan 6 ta qo'shma korxonada esa moliyaviy

muammolar tufayli o'z faoliyatini to'xtatgan. Viloyatda faoliyat olib borayotgan qo'shma korxonalar asosan sanoat ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va savdo vositachilik faoliyatini olib bormoqda. Ushbu qo'shma korxonalar yil davomida 44,5 mlrd so'mlik mahsulotlar ishlab chiqarilib nisbatan ko'rsatilgan. Bu ko'rsatkichlar o'tgan 1996 yilga nisbatan taqqoslanganda 1,9 mlrd so'mga yoki 1,7 martaga ortgan [9].

Respublikaning eng asosiy vazifalaridan biri qo'shma korxonalar tashkil etish, ilg'or xorijiy texnologiyalar asosida ishlab chiqarish korxonalarini tashkil qilish hamda birinchi navbatda aholining ehtiyojlarini uchun zarur bo'lgan mahsulotlar ishlab chiqarish va shu asosda eksport ishlarini amalga oshirishga alohida e'tibor qaratilgan.

Farg'ona viloyatida ham 1997 yilda tashqi iqtisodiy aloqalar rivojlantirish borasida amaliy chora-tadbirlar amalga oshirildi. Jumladan, viloyatda 1997 yilda 217 mln, AQSH dollariga teng mahsulotlar xorijiy davlatlarga eksport qilinishiga erishilgan bo'lsa, shunga mutanosib ravishda viloyatda 90 mln AQSH dollar miqdoridagi import mahsulotlari olib kelingan.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998 yil 18 noyabrdagi qarori asosida Farg'ona viloyatida ham chet ellik hamkorlarni izlash, aksiyadorlik jamiyatlarini rivojlantirish uchun zarur mablag'larni jalb etish maqsadida 1999 yilda hukumat tender komissiyasiga 3 ta taklif Quvasoy shahridagi "Kvarts" aksiyadorlik jamiyatining 2,6 mln AQSh dollariga teng aksiyalari, Farg'ona "Sun'iy charm" aksiyadorlik jamiyatining 1,5 mln AQSh dollariga teng aksiyalari hamda, Farg'ona shahar 21-chi avtomobillarga yoqilg'i quyish shoxobchasining 40 ming AQSh dollariga teng aksiyalari chet el investorlariga sotish uchun xujjatlashtirilib topshirildi. Yil yakuniga kelib, Farg'ona "Sun'iy charm" aksiyadorlik jamiyatining 325 ming AQSh dollariga teng aksiyalari Germaniyaning "Luferr" qo'shma korxonasiga, Farg'ona shahar 21-chi avtomobillarga yoqilg'i quyish shoxobchasining aksiyalari Qirg'iziston Respublikasining "Aziya-Ekspress-Bishkek" qo'shma korxonasiga sotildi. "Farg'ona poyabzal" aksiyadorlik jamiyatining aksiyalarini Germaniyaning "Evimeks" firmasiga, Quvasoy shahridagi "Kvarts" aksiyadorlik jamiyatining 2,6 mln. AQSh dollariga teng aksiyalari Irlandiyaning "Strasman" firmasiga, "Qo'qon shoxi atlas" aksiyadorlik jamiyatining 163 ming AQSh dollariga teng aksiyalari Rossiyaning "Kulon" firmasiga, "Qo'qon poyabzal" aksiyadorlik jamiyatining 1,3 mln. AQSh dollariga teng aksiyalari Chexiyaning "Svit-Sevo" firmasiga, "Rishton mebel" aksiyadorlik jamiyatining 202 ming AQSh dollarlik aksiyalari Italiyaning "Koimpeks" firmasiga sotish uchun shartnomalar tuzilgan [10].

Respublikaning aholi zich joylashgan Farg'ona vodiysi, xususan Farg'ona viloyatiga xorijiy investitsiyalarni jalb etilishi natijasida tashkil etilgan qo'shma korxonalar iqtisodiyotning turli tarmoqlarida ishlab chiqarish hajmini oshib borgan. Buning natijasida dastlabki yillarda viloyat aholisining ma'lum bir qismini ish bilan ta'minlashga erishildi. Aholining ishsiz qatlamini doimiy ish va maosh bilan ta'minlash eng dolzarb ijtimoiy masalaga aylangan. Ushbu ijtimoiy muammoni xalq etishda iqtisodiyotda yangi tarmoqlarni yaratish, hamkorlik aloqalarini mustahkamlash muhim omil bo'lib xizmat qilishi tabiiy.

Viloyat arxiv fondlarida saqlanayotgan hujjatlarning tahlili shuni ko'rsatdiki, 1999 yilda "Qo'qonodeali" xissadorlik jamiyati 28,9 %, "Beshariq to'qimachilik" xissadorlik jamiyati 9,5 %, "Turon shoyisi" xissadorlik jamiyati 89,5 %, "Buorakush" hissadorlik jamiyati 58,2 %, "Mahalliy sanoat" konserniga qarashli "Chinor" korxonasi 25,9% ga kam mahsulot ishlab chiqarganini ko'rish mumkin Bunday past ko'rsatkichlarga asosiy sabablar korxonalarining aylanma mablag'lari yo'qligi, xomashyo resurslarini

yetishmasligi, korxonalaridagi mavjud asbob-uskunalarini ma'nan va jismonan eskirganligi bo'lsa, viloyatdagi korxonalarining omborlarida saqlanayotgan iste'molchilarga yuborilish lozim bo'lgan tayyor maxsulotlar qoldig'i 4 mlrd 645 mln so'mni tashkil qilgan holda, ushbu ishlab chiqarilgan mahsulotlarning sifatsizligi va qimmatligi tufayli mavjud xaridorlarda esa aylanma mablag'larning yo'qligi sabab bo'layotganligi qayd etilgan [11].

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, ushbu yillarda mamlakatimiz iqtisodiy-ijtimoiy hayotida ijobiy yutuqlarni

qo'lga kiritishida qo'shma korxonalarini tashkil etishning avvalo mustahkam huquqiy asoslarini yaratilganli chet el investitsiyasining kirib kelishi hamda yirik xorijiy kompaniyalarning o'z sarmoyalari bilan iqtisodiyotimizga kirib kelishi mamlakat iqtisodiyotida ishlab chiqarish quvvatini oshirish bilan birgalikda aholining ishsiz bo'lgan qatlamini ish bilan ta'minlashda eng maqbul iqtisodiy usullardan biri deb hisoblash mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Toshkent shahar.,1991-yil 12-noyabr 290-son Vazirlar Mahkamasi qarori
2. O'zME.O'n birichi jild.Toshkent,2005-yil, 203-b.
3. FVDA.Yig'ma jild 1220 ro'yxat 2 ish 58 12-15 varaqlar
4. FVDA.Yig'ma jild 1220 ro'yxat 2 ish 58 13- varaq
5. Farg'ona viloyati investitsiyalar va tashqi savdo boshqarmasining 2019 yil 15 fevraldagi № 01/DG-222-07-xati
6. O'RPAA Farg'ona viloyati bo'limi Fond-2048, ro'yxat 6, Ish-11-27 varaq
7. FVDA. Iqtisodiyot bosh boshqarmasining doimiy saqlovga oid hujjatlari ro'yxati.1993-2016 y.y.Farg'ona 2017.
8. G'.M.Haydarov: O'zMU xabarlari//2023,[1/9/1].40-41-b.
9. To'ychiboev A.E. Namangan: "Maqsadlarimiz mushtarak" // Bozor, pul va kredit.№ 12 1999.-B.-b-13
10. O'zR PAA Farg'ona viloyati bo'limi. Fond 2048.Ro'yxat 8, Yig'ma jild 8.-9.varaq
11. O'RPAA Farg'ona viloyatibolimi Fond 2048, ro'yxat 8, ish-9. 8-9 varaqlar.